

Verhalen over vijftig jaar onderwijs

Mark van der Werf was en is weer journalist, na een periode van twee jaar waarin hij een carrièreswitch probeerde. Als 35-jarige besloot hij als 'hij-instromer' zijn duit in het zakje van het basisonderwijs te doen. Over het echec van die poging schreef hij het boek *Meester Mark draait door: Ten onder in het onderwijs* (2014). Vervolgens vroeg hij zich af hoe anderen het wel volhielden en interviewde geëngageerde basisschoolleraars voor zijn boek *Meester Mark vraagt door: Over leven in het onderwijs* (2015). In 2016 maakte hij er een trilogie van met *Meester Mark graaft door*, waarin hij vijftig jaar lager c.q. basisonderwijs beschrijft door gepensioneerde onderwijzeressen en onderwijzers aan het woord te laten.

Dit boek is in drie perioden ingedeeld: de jaren vijftig–zestig, zeventig–tachtig en negentig–nul, zodat een min of meer chronologisch beeld ontstaat. Daarbinnen is getracht de stof thematisch te ordenen, zoals in de periode zeventig–tachtig een hoofdstuk 'Deetman-lik-m'n-reet-man' over de protesten tegen de onderwijsbezuinigingen en een hoofdstuk 'Twee juffen voor één klas (als dat maar goed gaat)' over de opkomst van duobanen. De thematische ordening verdwijnt wel vaak uit het zicht, zodat een bont mozaïek van herinneringen en anekdotes van de verschillende informanten ontstaat. De brokkelige- en springerigheid van de tekst wordt vaak optisch versterkt door korte tot ultrakorte alinea's.

Toch rijst uit de collage van snippers een beeld op van ontwikkelingen in de tijd. Een klas van 58 kinderen was

in de jaren veertig en vijftig nog normaal, zeker in de grote steden, terwijl een dorpsschooltje met enkele tientallen leerlingen door twee leerkrachten gedreven werd. Lange tijd werden onderwijzeressen eervol ontslagen als ze trouwden; daarna namen ze ontslag als er kinderen kwamen, totdat er tijden aanbraken waarin de zorg voor eigen kinderen gecombineerd werd met werk op school. Het werken in deeltijd werd aanvankelijk met argwaan aangezien. Hiërarchische verhoudingen werden in de jaren zeventig doorbroken door schoolhoofden die zich opeens bij hun voornaam lieten noemen. 'Meester ter Voorde' werd voor de meeste leerlingen 'meester Henk', voor andere 'Henk' en voor enkele amicaal 'Henkie'. Mannen werden langzaam zeldzaam in het basisonderwijs. Roken

mocht niet meer in de klas, later ook in pauzes en vergaderingen.

De omslag in het sociaal en pedagogisch klimaat van de jaren zeventig leidde deels tot verbeteringen, maar ook tot misstanden. De leerlinggerichtheid sloeg weleens door. 'Een leerling met acht fouten in een rekenwerkje werd beloond met een 6, omdat hij het voor zijn doen redelijk had gedaan. Een klasgenoot die precies dezelfde acht fouten had gemaakt, kreeg slechts een 3, aldus Henk ter Voorde. 'Want zij kon eigenlijk een stuk beter' (p. 95). Op een andere school moest elke leerling 'apetrots met zijn rapport thuishkomen'; de leerkrachten 'gingen ervan uit dat elk kind zijn stinkende best deed' (p. 96).

In die periode begon ook de omslag in de beroeps cultuur van baas in eigen klas naar teamwerker. Toenemende vergaderdruk en later de bureaucratisering met eindeloze administratietaken sloegen toe. Van alle tijden zijn de verhalen over matige tot slechte materiële voorzieningen en de leerkrachten die zelf spullen inkopen en uit eigen zak betalen. En over de investeringen van privé tijd in het werk. En over de kantjes eraf lopende collega's.

Meester Marks reis door vijftig jaar onderwijs levert een caleidoscopisch beeld op van deels herkenbare en deels verrassende herinneringen en verhalen. Ondanks de brokkelige structuur is het een boeiende bijdrage aan de mondelinge geschiedenis van het lager c.q. basisonderwijs. Zeker niet oninteressant vanuit het perspectief van het voortgezet onderwijs. EK ■

Mark van der Werf. (2016). *Meester Mark graaft door: Op reis door vijftig jaar onderwijs*. Schiedam: Scriptum. Isbn 978 94 631 9007 7, € 16, 216 blz.

